

Enige opmerkingen over het geslacht *Pulegium*

door

F. ADEMA

(Rijksherbarium, Leiden)

Hoewel de grote Europese flora's *Mentha pulegium* L. nog steeds als een soort van het geslacht *Mentha* behandelen, heeft men al sinds MILLER (1754) bij herhaling getracht deze soort, als behorend tot een zelfstandig geslacht, af te splitsen. Het voornaamste argument voor deze afsplitsing was telkens weer de bouw van kelk en bloemkroon, maar zoals blijkt uit het onderstaande overzicht zijn er nog meer verschillen tussen *Pulegium vulgare* en *Mentha* s.s.

Pulegium vulgare (*Mentha pulegium*)

Schutblaadjes op de gewone bladen lijkend.

Kelk 2-lippig; de bovenlip met 3 driehoekige tanden; de onderlip met 2 min of meer lancetvormige tanden; de keel van de kelk aan de binnenzijde met een duidelijke haarring.

Mentha s.s.

Schutblaadjes meestal anders dan de gewone bladen, min of meer lancetvormig.

Kelk meestal regelmatig 5-tandig; bij *M. rotundifolia* de bovenste tand meestal korter dan de overige; de kelk aan de binnenzijde met wat verspreide haren.

Bloemkroonbuis boven de basis opvallend buikvormig verwijd (*fig. 1, a*).

De beide voorste meeldraden naar achteren gebogen, tezamen met de achterste onder de bovenlip opstijgend (*fig. 1, b*) (zie ook ROSS-CRAIG, 1967, pl. 7).

De zaadhuid na bevochtiging met een dikke slijmlaag omgeven.

Bloemkroonbuis regelmatig naar de zoom verwijd (*fig. 1, c*).

Alle meeldraden recht, vanaf de basis uiteenwijkend (*fig. 1, c*).

De zaadhuid na bevochtiging hoogstens met zeer korte slijmpapillen.

Voorts zijn er enkele minder opvallende verschillen in de habitus en de beharing.

Naast de bouw van kelk en kroon is het belangrijkste verschil de stand van de meeldraden. BRIQUET (1897, p. 208) gebruikt het kenmerk „meeldraden onder de

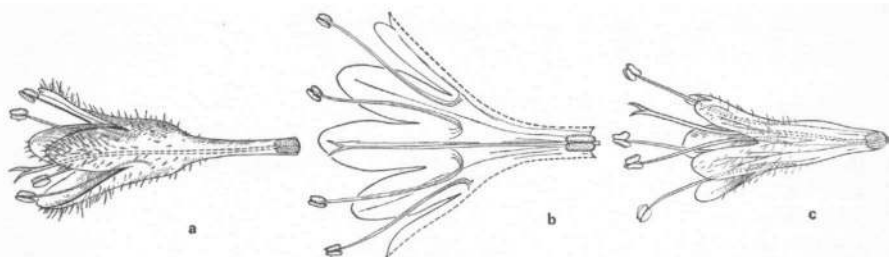

Fig. 1. a—b: bloemkroon van *Pulegium vulgare* Mill., bij b opengeslagen; c: bloemkroon van *Mentha aquatica* L.

bovenlip opstijgend” in zijn indeling van het tribus *Saturejeae*. Vooral dit verschil is voor mij aanleiding geweest om *Pulegium* opnieuw de status van zelfstandig geslacht te geven. Door gebruikmaking van dit kenmerk blijkt bovendien dat de verwantschap van *Pulegium* veeleer te zoeken is in de buurt van geslachten als *Satureja*, *Micromeria*, *Melissa* e.d., in plaats van in de buurt van *Mentha*; van de eerstgenoemde geslachten verschilt *Pulegium* vooral in de bouw van de kroon.

Pulegium Mill., Gard. Dict. abr. ed. 4, 1754.

Mentha sect. *Pulegium* (Mill.) Lamk. & DC., Fl. Fr. ed. 3, 3, 1805, p. 537 — *Audibertia* Benth., in Bot. Reg. 15, 1829, sub no. 1282 — *Menthella* Pérard, in Bull. Soc. Bot. Fr. 17, 1870, p. 205—*Mentha* subgenus *Pulegium* (Mill.) Briq., Lab. Alp. Mar. 1891, p. 92.

Type-soort: *P. vulgare* Mill.

Overblijvende kruiden, met of zonder korte wortelstok en bovengrondse uitlopers. Bladen gesteeld, klein, elliptisch tot bijna cirkelrond, gaafrandig of beiderzijds met 1—5 tanden. Bloemen in arm- of rijkbloemige, van elkaar verwijderde schijnkransen; halfkransen zittend in de oksel van gewone bladen. Bloemen gesteeld; meestal slechts 1 of 2 paar op de loofbladen lijkende schutblaadjes aanwezig. Kelk min of meer buisvormig, 10-nervig, 2-lippig; de bovenlip met 3 driehoekige, spitse tanden; de onderlip met 2 min of meer lancetvormige, tamelijk lang toegespitste tanden; de keel van de kelk aan de binnenzijde met een duidelijke haarring. Bloemkroon roodachtig of lila, soms wit; de buis meestal plotseling buikvormig verwijd; de zoom tamelijk regel-

matig 4-lobbig, de bovenste lob vaak iets uitgerand; de buis van binnen kaal. Meeldraden 4, de 2 voorste iets langer, aan de voet naar achteren gebogen, meestal met de 2 achterste onder de bovenlip opstijgend; de helmhokken evenwijdig aan elkaar. Discus met 4 kleine lobben ten hoogste alleen het uiterste puntje van de basis van de nootjes omvattend. Stijl ver buiten de kroon uitstekend, aan de top met 2 iets afgeplatte lobben. Vruchtkelk aan de basis iets opgeblazen. Nootjes min of meer langwerpig, ca. 1 mm lang, bruin, glad, kaal; zaadhuid bij bevochtiging meer of minder verslijmend.

2 of 3 soorten; rondom de gehele Middellandse Zee, van daaruit noordwaarts tot ca. 55° N.Br., o.a. tot Ierland, Z.-Engeland, Nederland, N.-Duitsland; oostelijk tot het gebied van Wolga en Oeral; voorts op Madeira en de Kanarische Eil.; in N.-Amerika verwilderd.

Tabel voor de soorten

1. Meestal rechtopstaande of opstijgende planten; bloemkroon buiten de kelk uitstekend; meeldraden gewoonlijk buiten de kroon uitstekend. Door het gehele areaal *P. vulgare* Mill.
 - 1'. Kruijpende planten; bloemkroon niet of nauwelijks buiten de kelk uitstekend; meeldraden niet buiten de kroon uitstekend. Alleen op Corsica *P. parviflorum* (Req.) G. Sampaio
- Naast deze 2 soorten behoort waarschijnlijk ook *Mentha gattefossei* Maire uit Algerije tot het genus *Pulegium*.

Literatuur

BRIQUET, J., 1897. Labiatae, in Engler-Prantl, Nat. Pfl. Fam. IV, 3a, p. 183.

MILLER, P., 1754. The Gardeners Dictionary, abr. ed. 4.

ROSS-CRAIG, S., 1967. Drawings of British Plants, part 24. Labiatae.

Summary

The author treats *Pulegium* Mill. as a good genus. For the separation of *Pulegium* from *Mentha*, he uses, besides the well-known differences in calyx and corolla, a new character, namely that the anterior stamens are curved towards the upper lip and, together with the posterior ones, ascend under this lip, whereas in *Mentha* all stamens are straight and diverge from their base.

On the ground of this character, already used by BRIQUET (1897, p. 208) as being of primary importance *Pulegium* is related more to genera as *Satureja*, *Micromeria*, *Melissa*, etc., than to *Mentha* s.s.

The genus *Pulegium* contains 2 or 3 species, the wide-spread *P. vulgare* Mill., the Corsican *P. parviflorum* (Req.) G. Sampaio, and perhaps also the Algerian *Mentha gattefossei* Maire.